

Mann for sin sæd

Ettertraktede. Ansiktsløse. Med supersæd. Mystiske sæddonorere blir biologiske fedre til stadig flere norske barn. Men hvem *er* de?

Tekst og foto: LINE TILLER

Ønsket og behovet for frivillige norske sæddonorer er minst det firedobbelte av hva Norge har på lager. Og nå i sommer ble etterspørselen plutselig enda mer prekær.

A

FÅ BARN, å lage barn, å ønske barn. Oftest står kvinnen – og eggcellene hennes – i fokus når temaet dukker opp. Og det skulle jo bare mangle. Men slik folk må være to for å spille tennis, vil ingen baby gurgle i armene dine uten at menneskekroppens aller minste celle får hilse på menneskekroppens største. Likevel blir den knøttlille sædcellen innimellom kun nevnt i bisetninger. Noe man bare fikser. Som kanel på cappuccinoen. Og skulle det være nødvendig å få hjelp av en sæddonor, nevnes han kanskje ikke i det hele tatt. Mange kjenner noen som er ufrivillig barnløse i dag, og stadig flere norske ektemenn og kjærester har problemer med sædkvaliteten. For tiden står det faktisk verre til med norske menns sædproduksjon enn hos noen av deres europeiske brødre. Mer om det senere. For samtidig har Norge enorm manko på sæddonorer. For babyer skal vi jo ha, og køene på offentlige fertilitetsklinikker tetter seg til. Ønsket og behovet for frivillige norske sæddonorer er minst det firedobbelte av hva Norge har på lager. Og nå i sommer ble etterspørselen plutselig enda mer prekær.

FRA OG MED 1. juli i år trådte nemlig en ny bioteknologilov i kraft og ga single norske kvinner rett til å bli gravide med fremmed sæd på statens regning, om de skulle ønske. Men per dags dato sirkulerer donorsæd fra kun 50 menn i Norge. Slik ble det brått behov for mer magisk melk. Kun private fruktbarhetsklinikker henter inn sæd fra utlandet. Og de to offisielle sædbankene – på Rikshospitalet i Oslo og St. Olavs i Trondheim – får sjelden besøk av nordmenn som vil gi bort en sprut. Årlig kommer bare mellom 10 og 15 nye menn. Bokstavelig talt. Alle disse frivillige får heller ikke donere selv om de gjerne vil. Bare halvparten får grønt lys til å overrekke livets gave, de andre må gå slukøret hjem med stryk i donor-fag. Enten fordi kvaliteten på sæden deres er for dårlig, eller fordi motivasjonen lyder hul. Sædbankene godtar kun friske norske menn med kvalitetssikret super-sæd. De som blir godkjent, får 350 kroner per donasjon. Mange mener nok at de burde fått en medalje. De er tross alt noen, ikke bare noe. Disse mannfolka har både nykker, drømmer og særheter. De er godhjerta menn som mellom hårete lår bærer på to varme hudposer med flytende gull – et biologisk stoff som stadig blir mer etterspurt – men hvem er de egentlig?

– De er uselviske og gjennomsnittlige, sier Peter Fedorcsak.

Han er en av svært få som får titte inn i ansiktene til de ansiktsløse, som leder av reproduksjonsmedisinsk avdeling på Rikshospitalet i Oslo.

– Donorene har gjennomsnittlig høyde og vekt, sier han videre. Akkurat, ja.

FERTILITETSLEGEN BOBLER ikke over av fargerike beskrivelser. Og to be fair, enkelte kvinner som skal innlemme spermen til en fremmed mann i livmoren sin, ønsker å vite så lite som overhodet mulig om halve opphavet til barnet sitt. På den andre siden ivrer noen av sæd-shopperne hos private klinikker i Danmark eller USA for eksempel, etter å høre stemmeleiet hans, lese skriften hans og vite hvilke TV-serier han liker. I det offentlige Norge får man ikke velge egen donor. Man får til nød være med å sile ut høyde og farger på øynene. Ellers er det opp til legen å bestemme hvilken match som på medisinsk grunnlag passer paret eller kvinnen best. Det legges mer vekt på om donoren er helsemessig oppgående og at han har mange og raske svømmere. Men

selv om alle norske sæddonorer siden 2005 må være villig til å bli kontaktet når barnet vokser opp (om barnet selv vil) og dermed på papiret er ikke-anonyme – er donorene likevel usynlige. De går stille inn dørene. Og de går stille ut igjen.

– Kan du fortelle litt mer om donorene våre, Fedorcsak?

– De har gjennomsnittlig utdannelse og yrke. Halvparten av norske sæddonorer er single, den andre halvparten er familiemenn. De er helt normale folk, sier legen.

Det lar vente på seg, det krystallklare bildet av det genetiske opphavet til de rundt 150 årlige norske donor-babyene.

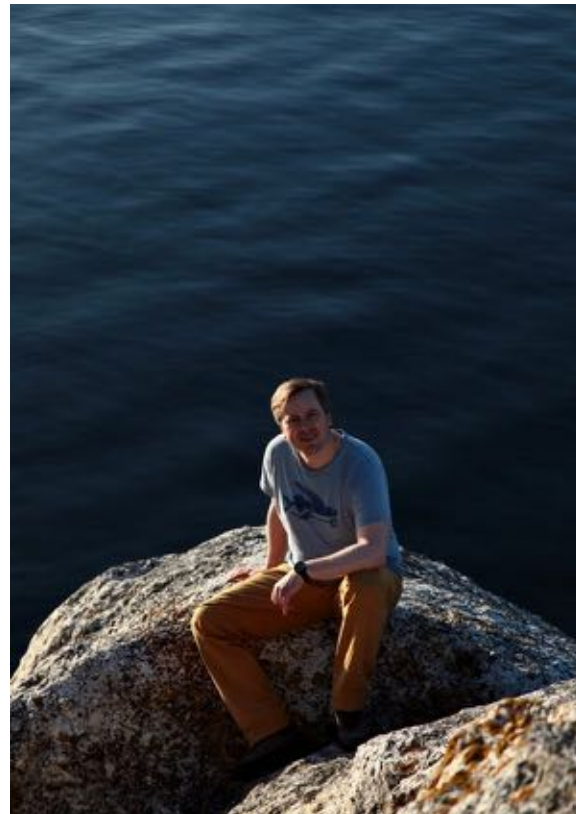
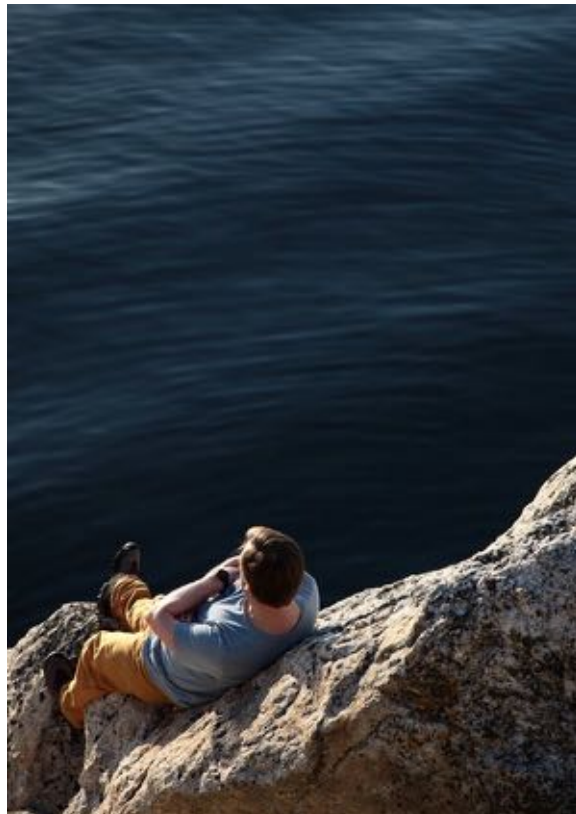
– Hvilke yrker har de, da?

– Denne uken hadde vi en sivilingeniør, en lærling i byggfag og en økonom som kom innom for å donere.

Fortsatt en grå masse!

Hvem er den norske sæddonoren?

Jo, én av dem heter Erik. Han er 41 år, trebarnsfar, jobber i Forsvaret som offiser – og er en gentleman. Han er blodgiver. Og han elsker lasagne.

ERIK HOLTHE ERIKSEN HAR DYPE smilehull, og et bedagelig lynne. Med sitt askeblonde hår og milde, knallblå øyne sitter han og drikker svart kaffe på en brygge i Bodøs sommersol.

– *Ser du på deg selv som en gjennomsnittlig norsk mann, Erik?*
– Alle vil jo være normale og fornuftige mennesker. Men ingen vil vel være en grå mus? Men tja, på mange måter er jeg vel gjennomsnittlig? Familiemann som jobber i staten liksom, ler han.

– *Hva er yrket ditt?*
– Ingeniør og offiser.

– *Du har tre egne barn?*
– Ja, på snart ett, fire og ti år.

– *Favorittfarge?*
– Blå.

– *Favorittmiddag?*
– Lasagne.

Kanskje Peter Fedorcsak hadde rett. Erik forteller at han liker kajakkture, spiller trommer og prøver å bli flink på gitar. Han jobber med innovasjon og teknologi i forsvaret. Reiser en del, og tenker på engelsk etter å ha tatt en master i USA.

– *Hvilken sang synger du helst på karaoke?*
– Jeg synger mest alene, jeg. Tør ikke karaoke, ler han.

Men Erik Holthe Eriksen har turt å gjøre ting de fleste norske menn aldri engang har nærmet seg. En av dem er å få utløsning i en liten plastkopp inne på et sterilt rom med sexy bilder rullende over en tv-skjerm. Hvorpå potente celler er blitt overlevert en lab-tekniker og senere kan vokse til en baby inne i en kvinnemage som Erik aldri har berørt. Kanskje har magen føflekker. Ring i navlen? Kanskje er den solbrent? Under huden vokser Eriks avkom. Selv om det aldri blir Eriks barn.

– Å bli donor er som å hoppe i fallskjerm, det er litt ekstrem-sport!

Erik Holthe Eriksen har turt å gjøre ting de fleste norske menn aldri engang har nærmet seg. En av dem er å få utløsning i en liten plastkopp inne på et sterilt rom med sexy bilder rullende over en tv-skjerm.

EN MANNLIG DONOR KAN ifølge norsk lov bli genetisk opphav til et ubegrenset antall barn innenfor seks norske familier (som nå også inkluderer aleneforsørgere). Den gjennomsnittlige sædgiveren i Norge donerer ti ganger i livet, noe som resulterer i rundt 30 graviditetsforsøk. Det vil si at en enkelt manns donorsæd kan bli «utsolgt». Selv om det ikke fins en best-før-dato på fryst sæd, ønsker offentlige instanser å bytte ut gen-bassenget hvert andre år for å unngå intetanende innavl i vårt lille land. Lege Peter Fedorcsak på Rikshospitalet ønsker å møte minst 80 nye mulige donorer hvert år, ikke bare litt mer enn 10.

– Vi vil se et økt behov for norske sæddonorer, det er helt klart. Derfor må åpningstider, tilgjengelighet, oppfølging og hurtighet forbedres. Vi må få de interesserte mennene til å faktisk donere. Det er nemlig ikke så lett, og ingen vet helt hvordan vi skal rekruttere flere. Det er ikke så enkelt som å annonsere over en helside i VG, sier Fedorcsak.

– *Men det fins jo lite reklame rundt dette?*
– Og det er flere grunner til det. Slike kampanjer er kostbare. Og det er ikke sikkert det er riktig verktøy. Det er fristende å

reklamere på kino og slikt, men sædgivere flest er reflekterte personer som gjør seg lange og mange tanker før avgjørelsen modnes, sier Fedorcsak.

Et nytt norsk lovforslag går ut på å endre den nedre aldersgrensen for sæddonorer fra 25 år til 18 år.

– *Det kan jo bety flere frivillige?*
– Jo, men det er ikke alle som får bli donorer selv om de gjerne vil. Hvis det kommer en fyr fredag ettermiddag og sier han trenger 300 kroner for å kjøpe øl til helga og gjerne vil donere i bytte, så er ikke dette innstillingen og motivasjonen vi som klinikk er ute etter. Da må vi avvise ham. Man behøver en viss innsikt før man tar en avgjørelse som skal følge en resten av livet. Så anbefalt aldersgruppe ligger fortsatt mellom 25 og 45 år, sier Fedorcsak.

DET TAR OVER to måneder å produsere en sædcelle. I periodene før Erik Holthe Eriksen i Bodø har donert, har han sørget for å ikke gå med mobilen i bukselomma. Han har spist ekstra sunt og drukket litt mindre alkohol og kaffe for å gi ifra seg optimale prøver. Bare sånn i tilfelle.

Da jeg etterhvert landet på et ja, kjentes det veldig riktig. Jeg vil også bidra til mindre tabu rundt sæddonorer. Jo flere vi er, jo bedre. Slik blir det lettere å finne en passende match for paret eller kvinnene også.

– Når man først gjør dette, bør man jo strekke seg så langt man kan for å levere godt, sier Erik.

– *Du er en snill fyr?*
Han smiler.

– Jeg ble faktisk kåret til skolens snilleste på videregående.

– *Har du reddet livet til noen?*
– Ja, det har jeg.

For rundt ti år siden, mens han løp Oslo Maraton, så Erik en middelaldrende mann falle om på asfalten. Erik forteller at han gjorde hjerte-lunge-redning på mannen før ambulansepersonell ankom. Deretter fullførte Erik løpet. 20 minutter bak skjema. Erik gir også til veldedighet. Facebooksiden hans er fylt med støtte til Røde Kors, Unicef, Framtiden i våre hender.

– Jeg er ikke en type som bare står og ser på, sier Erik.

– *Var det litt slik med sæddonasjon også?*
– Tja. Når avgjørelsen først er tatt, blir det til at du donerer, blir ferdig med det og lever ditt liv.

MEN DET VAR INGEN enkel beslutning. Erik ble tilfeldigvis klar over samfunnets donor-behov da han for et par år siden fikk vite at et vennepar sto på venteliste. Det eneste forholdet han hadde hatt til sæddonorer, var fra amerikanske komedier. Men da barnløshet dukket opp i hans krets, kjente han et sterkt behov for å bidra.

– Noen må jo gjøre det. Jeg sier det litt på spøk, men det er

litt sant òg. Man innser når man får egne barn hvor magisk og flott det er. Om jeg kan hjelpe andre med å oppfylle den drømmen, så er jo det bare fint, sier Erik.

Han tenkte gjennom valget i månedsvis. Han ble sjekket og forhåndsgodkjent, men var likevel i tvil.

– Da jeg etterhvert landet på et ja, kjentes det veldig riktig. Jeg vil også bidra til mindre tabu rundt sæddonorer. Jo flere vi er, jo bedre. Slik blir det lettere å finne en passende match for paret eller kvinnene også.

– *Hvordan opplevde du egentlig å donere?*
– Innimellom var det litt komisk. Jeg så meg selv ovenfra og tenkte: Hva er det du driver med nå? He-he! Men etter hvert blir donasjon en rutine, sier han.

– *Du har jo i praksis donert en celle, men den kan forvandles til et menneske. Hva føler du selv du egentlig har gitt fra deg?*
– En celle, absolutt! Men om jeg tenker litt stort på det, så er jo alle mennesker i familie med hverandre. Vi er jo alle celler på et vis.

CELLEN KAN EN ettermiddag i rundt 2038 stå med dype smilehull og et forventningsfullt blikk i dørkarmen hans. Erik synes det er gøy å tenke på.

– *Håper du noen banker på?*
– Åh ja! Eller, altså, håper ...

– *Blikket ditt mykner når du snakker om det?*
– Alle liker vel spenning i livet? Men jeg er forberedt på å møte donorbarn i framtiden, ja.

Fertilitetsbransjen er utvilsomt en vekstbransje av de sjeldne. I nesten halvparten av verdens land er fertilitetsraten nå så lav at befolkningen vil dø ut hvis det fortsetter på samme måte, sier forfatter og journalist Geelmuyden.

– *Har du fantasert om hvordan forholdet til de eventuelle voksne barna vil bli?*

– Jeg har en datter på ti, en sønn på fire og en nyfødt sønn. De er livet mitt. Så jeg har ikke planlagt å kjøpe julegaver til eventuelle donorbarn. Men om det blir med den ene kaffen eller brusen når vi kanskje sees, det får være opp til dem.

– *Hva om de vil på teltturer og «adoptere» deg som pappaen de kanskje aldri fikk oppleve?*

– Vel, jeg har et stort hjerte, smiler Erik.

Han har tenkt nøye gjennom alle scenarier.

– *Så du er åpen for telttur?*

– I utgangspunktet, ja. Men dette er vanskelig. Det kan kanskje bli rart å blande inn egen familie i en helt annen familie. Det som uansett er helt klart, er at donorbarna hører til noen andre, ikke meg. Et donorbarn blir en fremmed for meg – og jeg for dem. Så i utgangspunktet vil et møte bestå av å si hei. Og så ta det derfra. Men dette er jo vanskelig å spå om. Derfor er det fint at reglene og rammene er forutsigbare. At vi som donorer ikke har noen forpliktelser. Bortsett fra å være åpen for kontakt.

– *Bli du skuffet om ingen kommer?*

– Ja ... men det ville jo vært bra på et vis også, sier Erik.

– *Fordi?*

– Da har vel barna det fint og trygt der de er.

DET FINS EN SÆDBANK i Shanghai som avviser 90 prosent av menn som kommer innom, ivrig etter å donere. De ansatte finner altså mesteparten av sæden ubrukelig. Det samme sjokkerende høye antallet avvisninger gjelder også på verdens største sædbank, Cryos i Danmark, samt de fleste fruktbarhetsklinikker i Spania, hvor donasjon av både egg og spermier har vært vanlig og tilgjengelig i mange år. God sæd er blitt mangelvare, og kan gå for 40.000 kroner på svartebørs i Asia. Det skriver Niels Christian Geelmuyden i sin bok Spermeddøden (2019).

– Fertilitetsbransjen er utvilsomt en vekstbransje av de sjeldne. I nesten halvparten av verdens land er fertilitetsraten nå så lav at befolkningen vil dø ut hvis det fortsetter på samme måte, sier forfatter og journalist Geelmuyden.

I boken refererer han til en haug undersøkelser og internasjonal forskning som tar sikte på å forklare de faktiske årsakene til det som i verste fall kan ende med at menn i den vestlige verden blir infertile.

De siste par årene har det blitt skrevet mye om menns synkende sædkvalitet, altså spermienes antall og konsentrasjon, form, inntrengningsevne og svømmedyktighet. Funnene har vist en kraftig forverring. 185 studier gjennomført mellom 1973 og 2011 viser at spermie-konsentrasjonen er mer enn halvert hos vestlige menn i løpet av de siste 40 årene. Og i Europa står det aller dårligst til med nordmenn. Hver femte unge nordmann har mindre enn 20

millioner sædceller per milliliter. Dette er bare hakket over det nedjusterte minstekravet for normal sædkvalitet satt av WHO. Infertilitet forekommer oftest hos de som produserer under 70 millioner.

– Det er ingen myte at trange underbukser, lange sykkelturer, sofasitting, tv-titting, bilturer med oppvarmet sete og laptop i fanget er uheldig for sædkvaliteten, sier Geelmuyden.

Men selv om sauna og mobilstråling heller ikke gir topp stemning for sæden, bunner de virkelige farene i hormonforstyrrende kjemikalier i luften, maten og vannet rundt oss, samt stress, røyking og antidepressiva. Geelmuyden påpeker i boken at enkelte av studiene han henviser til, gir motstridende resultater. Det er generelt vanskelig å være skråsikker på hvorfor sæden har blitt så ... sad.

– *Hva tenker du er hovedårsaken?*

– Jeg tror mat og drikke er hovedproblemet. Svært mange miljøgifter, tungmetaller, sprøytemiddelrester, plaststoffer, tilsetningsmidler, medisinrester, sukker og søtstoffer ankommer kroppene våre gjennom mat og drikke, sier forfatteren.

I 2014 PÅVISTE Norsk institutt for luftforskning at nordmenn har et høyere antall miljøgifter og fremmedstoffer i blodet enn noe annet folkeslag – mellom 200 og 400 forskjellige stoffer. Nordmenn, med noe av det klareste og kaldeste springvannet i verden, får likevel i oss giftstoffer fra allværstjakker, oppdrettslaks, solkrem, deodoranter, aluminiumsfolie, sengetøy, drikkeflasker og maling rundt oss hele tiden.

– Nordmenn pusser opp og maler langt oftere enn mange andre. Vi har lenge spist mer laks og pølser enn andre folkeslag. Men hovedårsaken er sikkert mer sammensatt, sier Geelmuyden.

Enkelte av stoffene i nylig nevnte substantiver er hormonforstyrrende og feminiserende – de kan føre til at guttebabyer produserer mindre testosteron, noe som i ytterste konsekvens kan føre til infertilitet. Testiklene faller ikke ned i pungen, penis blir misdannet og spermieni svømmer i sirkel, skriver Geelmuyden.

– Man ser nå at hannfisker i britiske elver utvikler egg. Hos enkelte pattedyr registrerer man at penis nesten forsvinner. En ny dansk studie viser at seks av ti danske guttebabyer utvikler bryster. Noen med melkekjertler. Det ser altså ut til å skje en «feminisering» av både mennesker og dyr for tiden, sier Geelmuyden.

– *Så at krabben ved hyttefjæra har blitt borte noen steder, kan rett og slett skyldes at de ikke fødes?*

– Ja, vi legger jo merke til mindre liv i elver og fjorder, men folk flest skylder helst på overfiske, sel eller tyske bobilturister. At de samme skadene på forplantningsevnen hos mennesker også fins hos fugler, insekter, pattedyr og fisker, var det som sjokkerte meg aller mest under arbeidet med denne boken.

HAN ER DOG IKKE like overbevist, avdelingsleder Peter Fedorcsak på Rikshospitalet, om at menneskehetens undergang kan være 13 år fram i tid, slik Geelmuyden spår om ingenting gjøres med den nåværende situasjonen. Fedorcsak undres over om vi i det hele tatt kan snakke om kvalitet når det gjelder spermier.

– Formuleringen sædkvaliteten har gått ned er nytteløs, sier lege Fedorcsak.

– For selv om flere av studiene viser en nedgang i konsentrasjonen av menns sædceller, altså antall spermier per milliliter, så sier ikke dette nødvendigvis noe om befruktningsevnen. Og det er den som gjelder, sier Fedorcsak.

Det er ingen myte at trange underbukser, lange sykkelturer, sofasitting, tv-titting, bilturer med oppvarmet sete og laptop i fanget er uheldig for sædkvaliteten.

Det kribler litt ekstra når jeg får de mailene som starter med *Du har nye slektninger*, sier Geir Ivar og tar et tygg av en kanelbolle på et kafébord ved Lilleaker på vestsiden av hovedstaden, der han vokste opp.

– Dessuten går menns sædproduksjonen i bølger, så slike undersøkelser sier lite om en persons faktiske fruktbarhet. Folk i den vestlige verden stumper også røyken, og vi spiser sunnere enn før. Det må vel bedre fruktbarheten, spør han.

– *Hva kan norske menn gjøre, Geelmuyden?*

– Det hjelper å ikke alltid bruke solkrem, å få i seg nok D-vitamin. C-vitaminer også. Trene, spise økologisk, ha mer sex. Enkelte ting fungerer for å bedre sædproduksjonen.

SOM BARN VAR Geir Ivar Elgjo fra Oslo sosial og flink på skolen. Han danset ballett, ble lett forkjølet og likte å reparere ting. Begge foreldrene var leger. Høsten 1985 studerte Geir Ivar selv i hovedstaden for å bli lege. Da forelesningen i fødselslære var over, ble alle mannlige studenter i auditoriet bedt om å bli sittende. Et par måneder tidligere hadde medisinstudentene fått spørsmål om å prøve ut en ny tablett for sjøsyke. Noen hadde sagt ja. Denne gangen var ønsket fra de besøkende i hjørnet noen hakk mer seriøst. Kunne de tenke seg å donere sæd anonymt, til par i Norge som slet med å få barn?

Det tok unge Geir Ivar mindre enn to uker å svare ja.

– Jeg tror mellom tre og fem studievenner gjorde det samme. Jeg vet ikke den dag i dag hvilke studiekamerater som også ble donorer. Alt var veldig diskret, vi snek oss ned i dunkle kjellerrom på Rikshospitalet som ikke var brukt på 30 år, minnes Geir Ivar som i dag er 59 år og jobber som anestesilege, innimellom på redningshelikopter.

Det å kunne hjelpe noen var hovedgrunnen til at han ville donere. Det var meningsfylt. Det kostet ham ikke noe å gjøre det. Det var et enkelt spørsmål, syntes han. Likevel er han enig i at det fins mange vakre og rørende ting man kan gjøre for andre folk som er litt mindre ekstremt enn å skulle «gi bort et halvt menneske».

– Jo da, men dette er ofte vanskelig å forklare. Du kan si det slik at jeg hadde en inkluderende, kristen farmor som lærte meg at *den som har to skjorter, skal gi bort den ene til den som ingen har*. Det er ofte litt slik jeg tenker, sier Geir Ivar.

EN KJAPP DONASJON betydde vanvittig mye for andre mennesker. Da Geir Ivar virkelig skjønnte det, betydde det noe for ham også. Så det altruistiske var hans hovedmotivasjon. Om kompensasjonen hadde bestått av null kroner, ville han fortsatt donert, men kanskje ikke så ofte som en gang i måneden gjennom to hele år.

– Det var innimellom litt brysomt å plutselig skulle komme seg til Rikshospitalet tidlig om morgenen for å levere ferske prøver som skulle brukes innen få timer. Så økonomien var jo en bitte liten prosent av motivasjonen. En enda mindre prosent var det å faktisk ha avkom på jorden, sier Geir Ivar som har fått beskjed om at han kan være biologisk far til ti norske barn. Og Geir Ivar vil gjerne la seg finne, om noen av dem skulle lete.

Da han donerte på 1980-tallet, var norske anonymitetsregler det motsatte av i dag. Da *måtte* donorer være anonyme. For et par år siden stilte Geir Ivar opp i et TV2-innslag – han ønsket å gi seg til kjenne. Men ingen donorbarn har kontaktet ham. For alle tilfellers skyld har Geir Ivar spyttet i tre DNA-test-

kits, og sendt dem til forskjellige utenlandske analyseselskap, i tilfelle donorbarnet gjør det samme.

– Det kribler litt ekstra når jeg får de mailene som starter med *Du har nye slektninger*, sier Geir Ivar og tar et tygg av en kanelbolle på et kafébord ved Lilleaker på vestsiden av hovedstaden, der han vokste opp. Han har syklet til intervjuet. Med gul hjelm. Kanskje lyttet han til spillelisten sin på Spotify, den han har kalt *Gi Jernet*.

– Jeg får jo beskjed om mange nye firmenninger, men de bryr jeg meg ikke så mye om. Det hadde vært mest spennende med: Slektskapet er din sønn, eller datter, sier han og smiler.

– *Om biologiske barn ønsker å feire jul med deg, vil du kjøpe gaver og invitere til julemiddag?*

– Jeg liker å tenke slik. Men man er jo ikke garantert at barna har det så bra som jeg håper de har det. De kan være i økonomisk trøbbel eller ha helsemessige vanskeligheter, uten at det vil stoppe meg fra å møte dem. I fantasien vil jeg uansett åpne døren på vidt gap!

Helst bør man fortelle sannheten så tidlig som overhodet mulig, så det ikke blir en bombe i tenårene.

INNEN 1. JANUAR neste år vil en ny norsk lov tre i kraft, som gir framtidige barn av donorer rett til å vite hvem som er deres biologiske far (eller mor) når de blir 15 år. Tidligere var aldersgrensen 18 år. De donorbarna som blir født før loven trer i kraft, må fortsatt vente til de er 18 år med å bli overrakt et navn. Samtidig skal blivende foreldre bli pålagt ved lov å informere barnet om at det har kommet til verden ved hjelp av donor.

- Jeg synes det er fint. Det er ikke bra å holde slike ting hemmelig. Helst bør man fortelle sannheten så tidlig som overhodet mulig, så det ikke blir en bombe i tenårene, sier Geir Ivar Elgjo.

- Og hvis vi som donorer ikke sier fra om hvem vi er, så kan bare fantasien sette grenser for den eller de dette gjelder på mottakersiden. De vil gruble seg fram til hvem vi er, og de tankene kan gå langt, sier han.

I 2003 spredte en nyhet seg om at en psykotisk mann hadde tatt livet av sine egne to jentebabyer. Ryktene ville også ha det til at han jevnlig skulle ha levert sæd i en sædbank i et annet

europaisk land. Den aktuelle klinikken benektet dette, men uvissheten satte så klart en støkk i folk, også i Norge. Men om din genetiske far mot alle odds skulle være en barnemor, vil det ikke si at du også blir et monster. Det kan likevel være ekkelt å tenke på.

- Sæddonasjon i Norge er en behandling som skal være helt trygg, sier Peter Fedorcsak.

- Men innimellom møter vi noen som ikke er egnet. Noen har fysiske sykdommer, andre har psykiske lidelser. Men undersøkelsene skal være gode nok til å utelukke dem dette gjelder. Likevel finnes ikke noe absolutt, sier han.

NORSKE SÆDDONORER må foruten en fryse/tine-test av spermene, ta blodprøver for HIV og hepatitt B. Men hva med deres mentale helse? Prater de lenge og vel med en psykolog, slik donorer må gjøre i mange andre land?

- Nei, de snakker med en spesialsykepleier og en lege, sier Fedorcsak.

- Så ingen kyndige sjekker dem mentalt?

- Det finnes ingen opplagte måter å teste den mentale helsen vår på. Altså, vi kunne brukt psykologiske diagnosekriterier og lignende verktøy, men det er ikke et krav. Og ville ikke vært nyttig. Men sædgivere skal være friske. Både fysisk og psykisk, sier legen og puster tungt ut.

- Hva tenker du som fagperson, burde norske donorer sjekkes grundigere mentalt?

Han venter litt med på svare.

- Svaret er sikkert ja. Stortinget har jo bestemt at eggdonorene skal bli sjekket av psykolog, så det er rimelig at det også blir slik for sæddonorer. Men det finnes ikke et magisk psykologisk verktøy som sier at folk er mentalt friske. Man kan alltid gjøre ting bedre, men at man ikke snakker med en psykolog før donasjon, betyr ikke at assistert befruktning med sæddonor ikke er en trygg behandling her til lands, sier han.

- Ok ... fordi?

- Ja, fordi? Altså, vi ville oppdaget det, tror jeg, hadde donoren vært uegnet. Alle blir spurt om de har en historie med psykolog eller psykiater. Vi kan gå inn i både historik-

ken og journalene. Vi oppdaget blant annet en som gikk på antipsykotika på grunn av schizofreni. Disse får ikke donere - og dette forstår de, sier han.

- Hva stiller legen spørsmål om?

- Sykdomshistorien deres, medisiner de tar, om de røyker, om de har snakket med noen om temaet, og deres motiv for å donere. Vi ser på familiehistorie og reproduksjonshistorie og hvilke tanker de gjør seg angående de familiene de donerer til, samt hvordan de ønsker å forholde seg til barna i framtiden.

HAN HAR KLIPSET på seg den signalgule hjelmen allerede, sæddonor Geir Ivar Elgjo, mens han leier sykkel sin til et trafikert lyskryss. Han myser mot skarp ettermiddagssol.

- Du vet, sier han og skakker på hodet.

- Den tiden hvor en familiekonstellasjon består av mor, far og biologiske barn, er over. I en vanlig skoleklasse i dag er det jo noen adopterte, noen donerte og snart egg-donerte også. Så jeg tror ikke dette vil være like stigmatiserende nå som for 30-40 år siden.

Han stopper for rødt lys.

Innen 1. januar neste år vil en ny norsk lov tre i kraft, som gir framtidige barn av donorer rett til å vite hvem som er deres biologiske far (eller mor) når de blir 15 år. Tidligere var aldersgrensen 18 år.

– *Hvorfor tror du så få nordmenn donerer sæd?*

– Altfor få vet at de trengs. Og de få annonsene som finnes, er dårlig formulert. Tekstene formidler ikke hvor stort behovet er, hvor stor gleden kan bli på mottakersiden og hvor ufarlig donasjon er!

– *Ufarlig?*

– Ja, det finnes en redsel og en myte om at dørene til oss sæddonorer vil bli nedrent om noen år, men slik er det ikke. Menneskemøter kan uansett alltid være problematiske, men skulle det være så mye mer problematisk å bli kjent med noen man har vært med på å lage? Jeg tror det finnes mange potensielt villige donorer i Norge som aldri forstår hvor stort behov det er for dem, sier Geir Ivar.

– *Noe du vil si til dem?*

– Ja, tenk at det skal meget lite til for å hjelpe noen, og at det ikke er så farlig å bli funnet.

– *Det vet du jo ikke, da?*

Anestesilegen smiler bredt mens han klemmer inn håndbremsen på sykkelen. Så svinger han seg på setet – og slipper opp bremsen.

– Jo. For det kan man faktisk bare bestemme seg for, sier Geir Ivar Elgjo, før han sykler av gårde. På grønn mann.

LINE TILLER er frilansjournalist og fotograf, normalt sett flakkende mellom Norge, USA og Spania. Hun er for tiden selvvalgt barnefri, men samtidig en potensiell kandidat til «den nye norske familien».

Altfor få vet at de trengs. Og de få annonsene som finnes, er dårlig formulert. Tekstene formidler ikke hvor stort behovet er, hvor stor gleden kan bli på mottakersiden og hvor ufarlig donasjon er!
